



Dienes Valéria

(szül. Geiger Valéria), (Szekszárd, 1879. május 25. – Budapest, 1978. június 8.) író, táncpedagógus, filozófus, az első magyar női egyetemi tanár.

Életrajza

A budapesti Erzsébet Nőiskolában szerzett „polgári-iskolai” matematikatanítónői oklevelet, majd 1904 és 1905 között a Zeneakadémián zongorázást és zeneszerzést tanult, a Pázmány Péter Tudományegyetemen matematikát és fizikát hallgatott, filozófiából, matematikából és esztétikából doktorált (1905), s házasságot kötött Dienes Pál matematikussal, akivel utóbb részt vett a Galilei Kör munkájában. Közös matematikai témájú írásaikat hazai és francia szaklapok közzélték; pszichológiai és filozófiai tanulmányait az Athenaeumban, a Huszadik Században és a Nyugatban jelentette meg. Párizsban nagy hatással volt rá Henri Bergson – tanulmányt is írt róla Bergson lélektana címmel. Műveit egyedül ő fordította le magyarra. Bergson

mozdulatpszichológiai elméletének és a Duncan-testvérek mozgásművészeti tevékenységének hatására a tánccal kezdett foglalkozni: kialakította mozdulatművészeti rendszerét, melyet orkesztikának nevezett el. 1915-ben Budapesten megnyitotta Orkesztikai Iskoláját, amelyet (1919-1923 közötti emigrációja miatti szünettel) 1944-ig vezetett. A Hajnalvárás című mozdulatdrámájával léptek fel először 1924-ben, majd több művét adták elő, melyeket Bárdos Lajossal írt a misztériumjátékok mintájára. 1927-ben lett az Aquinói Szent Tamás Filozófiai Társaság tagja. 1934-ben pedig a magyar filozófiai nyelv fejlesztéséért Baumgarten-díjat kapott (fordított Hume, Descartes, Locke, George Berkeley, Teilhard de Chardin műveiből), valamint szemiotikával is foglalkozott.

Alakját Babits Mihály a Halálfiú című munkájában Hintáss Gitta alakjában örököltette meg. Édesapja és szudétanémet nagyszülei Brünnből telepedtek át a monarchiabeli Magyarországra.

WIKIPÉDIA

*

Mélyen hívó tudós nő...

Huszonöt éve halt meg Dienes Valéria

A lexikonok néhány tömör mondatot közölnek Dienes Valériáról, aki a neve elé írt doktori címet akkor szerezte, amikor a nők számára ez még korántsem volt egyszerű. Története a XX. század első éveiben kezdődik, az Erzsébet-nőiskolában tanítónői oklevelet szerez, majd különbözeti vizsgával érettségizik, és így kerül a néhány lány közé, akik már egyetemen folytathatják tanulmányaikat. 1905. június 24-én doktorátust tett filozófia fő tárgyból, matematika és esztétika melléktárgyakból. Doktori értekezésének címe: Valóság - Elméletek.

1905 novemberében házasságot kötött Dienes Pál matematikussal, házasságukból két fiú születik, Gedeon és Zoltán.

Első dolgozata francia nyelven jelent meg - és matematika tárgyú. Feltűnést keltett annak idején a matematikusnő munkája, hiszen tudományos tárgykörének jellege is érdekes és úttörő.

Filozófus és matematikus. A számok világa nyugtalan szellemét csak rövid időre kötötte le. 1908 és 1912 között Párizsban Bergson előadásait hallgatta, akivel meghitt barátságba került. Dienes Valériának köszönhető, hogy Bergson legfontosabb művei (Idő és szabadság, Teremtő fejlődés, Metafizikai értekezések) magyarul is hozzáférhetőek.

Egyetemi tanulmányaiból hozott materialisztikus szemlélete Bergson hatása alatt teljesen megváltozott. Prohászka Ottokár püspökkel való szellemi kapcsolata pedig ezt azzá a filozófiává mélyítette, melyről minden későbbi (lélektani, metafizikai és művészeti) műve tanúságot tesz.

Ugyancsak Párizsban született meg benne a gondolat, hogy az emberi testet mint geometriai lényt szemlélje. Így alkotta meg mozgásművészeti rendszerét, melyet az ógörög szóval "Orkesztikának" nevezett el. Közben írt, fordított, kiváló munkatársa volt matematikus férjének. Budapestre visszaköltözve harminc esztendeig elsősorban a mozgásművészet tudománya és iskolája kötötte le figyelmét. Misztériumjátékai kulturális eseménynek számítottak. A magyarországi Eucharisztikus Kongresszus alkalmával, közel kilencszáz szereplővel előadott Szent Imre-misztérium külföldön is osztatlan sikert aratott.

1943-ban a magyar filozófiai nyelv fejlesztése terén elért eredményeiért Baumgarten-díjjal jutalmazták. 1944-ben megszűnt orkesztikai iskolája, két évet Angliában töltött, majd visszatért Budapestre. Életének utolsó húsz esztendeje csendes munkával telt - mint mondta: "Többek között nagymama voltam." A nyilvánosság egyre kevesebbet hallott Dienes Valériáról, de szelleme nem fáradt, tevékenysége nem lassult. Túl volt nyolcvanadik esztendején, amikor a Tudományos Akadémia megbízásából hozzálátott John Locke hatalmas műve, az Értekezés az emberi értelemről, majd Teilhard de Chardin francia jezsuita antropológus műveinek fordításához. Fordításában látott napvilágot magyarul először Teilhard válogatott tanulmányainak gyűjteménye Hit az emberben címmel a Szent István Társulat kiadásában (1968).

A filozófus, matematikus, a mozdulattudomány megalkotója, az Aquinói Szent Tamás Társaság tagja, Baumgarten-díjas tudós nő mélyen hívő ember volt. 25 évvel ezelőtt, 1978. június 8-án, életének századik esztendejében hunyt el.

(Az Új Ember-archívum anyagából összeállította: Pottyondy Zsófia)

*

Istenben élt...

Valéria Istenben élt. Az ő kedvenc gondolata volt az időreform, amelyikben a pillanatot

elemezve mindig visszanyúlt a pillanat elé, és mindig idézte a pillanat után a jövőt. És arra jött rá, hogy az időreformban megújuló szemléletnek totális szemléletnek kell lennie, a kezdetet és a véget, a két végtelenséget kell átfogni, mely szüli a pillanatot. Így írja ő maga is kis versében: Jön az Isten, útja titkos út, végtelenből végtelenbe fut.

Valériánk tudta, hogy az ember az Istenből forrásokozik. Sorozatos pillanatoknak a műve az ember, de az első pillanat, az első gondolat, akinek szívében él ez a világ, az az Isten. És az Isten gondolatai vannak az ember nyomában, a pillanatunkban, a jelenünkben. És a másik nagy végtelen, az Isten vár és húz bennünket. És ő a pillanatot, a pillanatok végtelen sorát a fejlődésnek a rendjében szemlélte, amellyel különböző sugarakon indulnak el a létezők és tartanak az Omega pont felé állandóan előre, visszafordíthatatlanul és megismerhetetlenül. Ez volt az ő nagy filozófiai sikere és gondolata. Hogy ez evolúció, a fejlődés törvényei ezek.

(Dienes Valéria, századunk nagy keresztény tanújának síremlékét Belon Gellért pécsi segédpüspök szentelte meg. Az 1982. május 27-én elhangzott avatóbeszédéből valók a fenti gondolatok.)

★

Az ima

Dr. Dienes Valéria könyvéből Juhász Judit olvas fel

„Aki jól imádkozik, rendeltetése vonalán jár. Tehát amely percben imához fogok, és valóban imádkozom, akkor tudom, hogy most egészen az életcélom útját járom.” – Dienes Valéria vallomását olvasva akarva-akaratlanul saját kérdéseinkre és kételyeinkre is választ keresünk: vajon én jól imádkozom? Tudok-e valaha is jól imádkozni? Egyáltalán mi a célja az imának? Milyen legyen a tartalma? S mi az értelme? A mi világunkban van-e, lehet-e értéke az imádságnak? S mások is küzdenek a fegyelem, az összpontosítás nehézségeivel? Hogyan és mikor fedezhető fel az imádkozás öröme? S végül miként tisztázható önmagunk számára az imádság érdeme és szükségessége? A kérdéseinkben szereplő kulcsfogalmak a szerző gondolatmenetét követik, amelynek logikája is jelzi Dienes Valéria elmélkedésének mélységét és ihletettségét.

„Az ima tudomány is. Az imát tanulni kell. Nem megy magától. Imádkozni nagy feladat... A Miatyánkot nem úgy mondom, mint megszokott szöveget, hanem tudom, hogy az életcélomnál tartok, mert most beszélek valakivel, aki minden életnek célja és forrása. Most szólok valakihez, ki minden életnek ura. Tehát amikor imádsághoz fogok, átalakultam, új ember vagyok – nem az igák, hanem a lélek embere”. – Az ilyen sorok olvasásakor az ember el is bizonytalanodhat. Mindennapjaink feszültségében, ezernyi gondunk és környezetünk hatásaival küzdve inkább érezzük magunkat az igák, mint a lélek emberének. Elégtelen a tudásunk és gyenge az akaratum ahhoz az átalakuláshoz, amelyet a szerző eszményinek tart önmaga és olvasói

számára. Mégsem veszi el önbizalmunkat, inkább reménységgel tölt el bennünket. Az ima c. karcsú kötet átélmelkedésével szinte kézen fogva vezet és bátorít bennünket:

„Sok lépcsőt kell megjárunk. Lépjünk tehát a szent lajtorjára, induljunk, emelkedjünk, járjunk az imádkozás iskolájába. Tudjuk, hogy az ima értelmének lényege nem annyira az, amit benne mondunk, - hanem az a lelkület, amellyel elmondjuk. Az ima sajátos lelkület, és értelme az, hogy felfelé fogódzom, magasba lendülök Isten felé vagy a szentek felé, nálamnál különbségek elé, akik Istennel odaát egyesültek. Elhatározzuk, hogy napról-napra megpróbáljuk ezt a lelkületet magunkra öltetni. Sikerül ez a vállalkozásunk? Egyetlen feltétellel: ha ezt a lelkületet elkérjük a jó Istentől”.

Dienes Valéria vallomásának tolmácsolása gazdagító élményt, ugyanakkor nagy feladatot jelentett számunkra. Gyarmathy Dóra kolléganőmmel együtt kérdeztük: vajon sikerül-e visszaadnunk a huszadik század nagy tanúja írásának hangulatát? Képesek vagyunk-e hitelesen értelmezni gondolatait, felvillantani érzelemlágának napjainkban ritka színeit? Ugyanakkor – életpályájának és alkotásainak megismertetésével adósnak érezve magunkat – örömmel vállalkoztunk írásának felolvasására. Hiszen dr. Dienes (Geiger) Valériának (1879-1978), a filozófusnak, Bergson tanítványnak és művei fordítójának, Prohászka Ottokár lelki leányának és szellemi partnerének, Teilhard de Chardin művei fordítójának és a mozdulatművészet hazai kibontakoztatójának életműve és hosszú élete során megtett lelki útja sokkal nagyobb figyelmet érdemelne.

Köszönjük hallgatóinknak, ha segítenek közös örökségünk felfedezésében.

Juhász Judit - Magyar Katolikus Rádió